

OVČÍ VLNA

zpracování, barvení, suché i mokré plstění

Jana Šilarová

OVČÍ VLNA

zpracování, barvení, suché i mokré plstění

Jana Šilarová

Grada Publising

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **restně stíháno**.

OVČÍ VLNA

zpracování, barvení, suché i mokré plstění

Jana Šilarová

Vydala Grada Publishing, a.s.
U Průhonu 22, Praha 7
obchod@grada.cz, www.grada.cz
tel.: +420 234 264 401
jako svou 8637. publikaci

Text a fotografie: Jana Šilarová
Sazba a grafická: úprava: Monika Davidová
Odpovědná redaktorka: Jana Minářová

Počet stran 112
První vydání, Praha 2021
Vytiskla tiskárna FINIDR, s.r.o., Český Těšín

Grada Publishing, a.s., 2022
Cover Design © Monika Davidová, 2022

Doporučení a pracovní postupy v této knize byly autorkou ověřeny, přesto nelze za ně převzít zodpovědnost. Autor ani nakladatelství neručí za jakékoliv věcné, osobní ani majetkové škody. Názvy produktů, firem apod. použité v knize mohou být ochrannými známkami nebo registrovanými ochrannými známkami příslušných vlastníků.

ISBN 978-80-271-6624-4 (pdf)

ISBN 978-80-271-2112-0 (print)

OBSAH

Úvod	4
O vlně	8
Praní vlny	10
Česání vlny	12
Barvení vlny	14
Svět barev	22
Začínáme	24
Vlnění	28
Konturovací pramínky	33
Kudrny	34
Potažení drátku	35
Silnější šňůrky	36
Kuličky se vždycky hodí	37
Kuličky s překvapením	39
Tkaní na rámu	42
Plstění jehlou	45
Věneček pro vílu	46
Jednoduché figurky	50
Anděl	50
Víla	53
Stojící postavička	58
Lesní skřítek	60
Sněm skřítků	62
Mokrě plstění	66
Barevný kruh	68
Mandala ročních dob	70
Svatojánský kruh	73
Podsedák na židli	79
Plstění na formě	87
Jednoduchá miska	87
Miska se vzorem	92
Miska s uchem	96
Kabelka	98
Domácí botky	104
Na závěr	112

ÚVOD

Tato publikace vznikla jako další přepracované vydání knihy o zpracování ovčí vlny. Některá fakta se zde objeví znovu, především ta obecně platná a historická. Představené projekty a přípravné práce jsou uchopeny nově a předány tak, aby přinesly čtenáři co nejvíc fantazie a radosti z vlastní tvorby.

Na úplném začátku se opět vrátíme do historie. Je velmi pravděpodobné, že když se člověk – lovec stal pastevcem a chovatelem dobytka zjistil, že místo kůže zabitých zvířat může použít a zpracovat srst – vlnu. Materiál, který se dá plstít, sepříst v přízi a dále např. vázat v koberce a tkát. Jedním z nejstarších dochovaných nálezů plstěného výrobku jsou textilie, objevené ve střední Asii v Pazyryku z 5. stol. př.n.l.

Krásná legenda o vzniku plstění je i tato:

Praotec Noe přestál potopu světa se všemi zvířaty v těsném prostoru své archy. Když mohl prvně vstoupit opět na zemi vypustil všechna zvířata a tu spatřil prazvláštní tkaninu, souvislou látku, jakou ještě nikdy předtím neviděl. V místech, kde zvířata stála, byla silná vrstva zvířecích chlupů, pošlapaná a zplstěná jejich kopýtky.

Plstění má svou velkou tradici v asijských národech, především to byly kočovné nomádké kmeny např. v Mongolsku, Turkmenistánu... Pro nomády plstění vždy bylo a je až dosud součástí denního života a kultury. Jejich obydlím je velký přenosný stan – jurta. Jméno jurta je původně z ruštiny JURT. V Mongolsku se tento stan nazývá GER. U nás se běžně používá název jurta. Je postavena z dřevěné skládací konstrukce a celá je pokryta silnou vrstvou zplstěné vlny. Vlna výborně izoluje a chrání proti dešti a vlhku.

Život v jurtě je uzpůsobený všednímu životu a každodenním potřebám kočovných pastevců.

Je zajímavé se na chvíli zastavit nad některými zvláštnostmi, které tato jednoduchá stavba umožňuje. Nejvýraznějším aspektem je kruhové řešení stavby, což znamená, že nejsou nikde žádné ostré hrany ani kouty, podobně jako v indiánském stanu. Uprostřed je vždy oheň, kamna. Za mnohá století existence jurty se z ní stal posvátný malý vesmír. Mongolové považují střechu svého obydlí za nebeskou a otvor s korunou za Slunce, oko nebeské, ze kterého přichází světlo.

Ranní úlitba bohům do ohně je rituál, při kterém dochází ke spojení páry s kouřem ohniště, ten stoupá vzhůru k božstvu. Do ohně se nesmějí házet žádné odpadky, nesmí se v něm přehrabovat, žádný cizí člověk si nesmí z něho zapálit světlo. Vstup do jurty je obvykle z jižní strany, z pohledu příchozího je pravá část obydlí ženská, levá mužská. V pravé části se odehrává příprava jídla, péče o děti, šití... Muži jsou uvnitř podstatně méně a věnují se hlavně výrobě a opravám koňských postrojů. Přímo naproti vchodu je „svatý kout“ – oltář s obrázky nebo soškami uctívaných bytostí, fotografiemi předků, příbuzných i oblíbených koní. Hosté bývají uvedeni do její levé části. Čím váženější host, tím je usazen dále od vchodu a blíže k oltáři. Při vcházení dovnitř není slušné si stoupnout na práh. Vnitřek příbytku zdobí a současně i vyhřívají krásné koberce.

ÚVOD

U kočovných kmenů posloužily koberce i jako stůl a jejich význam byl víceúčelový. Kmen byl doma tam, kde se právě usadil a koberec sloužil i jako prostředek k vytvoření zvláštního osobního prostoru, teritoria. Můj koberec je důvěrně známý a „uchopený“ kus prostoru, mobilní kus vlastní země.

Bylo by zajímavé zamyslet se i nad rozdílem vnímání prostoru a času těchto lidí v porovnání s evropským způsobem života, s naším typickým hromaděním věcí a majetku. Ale toto nechť je ponecháno každému z nás, k vlastnímu bádání a přemýšlení...

Za zmínku stojí i koberce vázané a tkané, které se staly žádaným artiklem kupců, sběratelů a muzeí. Jejich původní originalita byla časem poznamenána produkcí na zakázku. Naproti tomu plstěné koberce zůstaly mimo tento hlavní zájem a zachovaly si tradiční charakter. Dodnes se vyrábějí podomácku a mimo dosah komerčních vlivů. (Kazachstán, západní Mongolsko, ruský Altaj, Uzbekistán...) Nebyly vyráběny pro obchodování, pouze pro vlastní potřebu. Můžeme se setkat s tradičním způsobem plstění, který nevyžaduje žádné technické pomocníky, stačí ovčí vlna, lidské ruce, horká voda, na větší kusy je výborným pomocníkem kůň. *Doporučené video: Mongolian Feltpmaking – YouTube*

Plstěné koberce jsou plné vzorů, vytvářejí se z barvené ovčí vlny, většinou je to ženská práce. Zajímavé by bylo zabývat se i symbolikou pradávných vzorů, tvary i barvy v kobercích nejsou náhodné, ukrývají v sobě víc, než můžeme pouhým okem odhalit. Nejen zvláštní harmonii v pravidelnosti, ale i hlubší význam jednoduchých forem můžeme cítit i objevovat.

Velkou předností vzorů je jejich jednoduchost a zřetelnost. Hodně inspirace můžeme najít také u našich blízkých sousedů v Maďarsku, kde je plstění tradiční řemeslnou technikou.

I já jsem se k plstění a zpracování ovčí vlny dostala díky maďarským přátelům, kteří působili v Maďarském kulturním středisku. Tam se donedávna pořádaly velmi zajímavé kurzy tradičního plstění.

Při těchto setkáních jsem se naučila to nejdůležitější. Pracovat s ovčí vlnou bez zbytečných pomůcek, jen s co nejjednoduššími prostředky. Tak jsem mohla poznat, že největší schopnost je v nás samých a že k naplnění myšlenky i představy potřebujeme především otevřenou mysl a cit, k dokončení pak značnou dávku fyzické síly a trpělivosti. Při plstění můžeme tvořit, ale zároveň je třeba i tvrdě zapracovat.

Vlna potřebuje naše „naslouchání“, není lehce měřitelná (množství je dost často potřeba odhadnout), pro někoho bude nejtěžší vzít do dlaní správně velký kus. A pro tuto schopnost potřebujeme vypěstovat v sobě cit. Ten souvisí především s tím, jak to máme uspořádané uvnitř sebe, jestli něco moc rychle chceme, nebo jsme ochotní nespěchat. Jestli na sebe dokážeme nechat působit prostor, čas, vůni, barvy, ovce na zahradě, špínu při praní vlny a její přípravu, jestli chceme prožít ten zázrak proměny hrubé vlny plné slámy a ovčích bobků v jemný, čistý, něžný na dotek, vlněný dárek.

A možná si i všimneme, že se stáváme součástí něčeho krásného, že začínáme patřit mezi ty, kdo prožívají radost jako součást svého života, že něco z nás odpadlo, co nás dřív tížilo, možná nás i jednou napadne, že svůj všední život můžeme změnit, zjednodušit a prosvětlit tvůrčím přístupem ke všemu.

Jana Šilarová

O VLNĚ

Toto povídání je určeno především pro ty z nás, kdo mají na zahradě ovečky jako „sekačky na trávu“ a nevědí, co s ostříhanou vlnou. Mohli bychom se tedy naučit, jak zpracovat vlnu bez nákladů a ku prospěchu a zkvalitnění našeho života. Potřebujeme na to pouze čas a trochu fyzické práce.

Naše ovečky „sekačky“ bývají většinou ovce z různě zkřížených plemen. Pokud máme možnost čistého plemene, pak je dobré vědět, že jsou plemena masná a plemena, u kterých je pro další zpracování zajímavým produktem především vlna.

U masných plemen bývá vlna většinou dost nekvalitní a často se využívá na průmyslově vyráběnou izolaci přírodních staveb apod.

U druhé skupiny plemen je u nás velmi ceněná pro svou kvalitu Merino vlna. Bývá dlouhá a velmi jemná. Vhodná je na předení i na plstění. Výrobky z Merino vlny jsou příjemné na tělo, proto se z ní vyrábí i různé druhy spodního prádla jak pro miminka, tak pro děti a dospělé. U tohoto plemene se dá v rámci ročního stříhu získat od ovce až 6 kg rouna, od berana až 12 kg. Rounem nazýváme čerstvě ostříhanou vlnu. Kdo je mistrem ve stříhání, dokáže ovci ostříhat tak, že rouno zůstane v jednom kuse.

Měli bychom vědět, že se ovce dožívají 10–12 let a vlna se stříhá většinou dvakrát do roka. Kvalitu vlny určuje nejen plemeno, ale i míra zašpinění. Kdo chová plemeno na vlnu, snaží se držet ovce v čistém prostředí a krmení uzpůsobí tak, aby seno nepadalo ovčím za krk. Dostat z rouna například bodláky je velmi nesnadné a vlna se tím může znehodnotit.

V našem případě, kdy máme dvě až tři ovečky na trávu, je dobré vědět, že použít můžeme vlnu jakékoli kvality. Musíme jen vědět, na co je dobrá. Než se pustíme do samotného praní, je nutné rouno roztřídit. Nejlepší a nejčistší část bývá hřbetní, ostatní je většinou podřadná. Pro jednoduchost si popíšeme tři stupně rozlišení kvality a jejich použití.

VLNA 1. STUPNĚ KVALITY

Vlastnosti:

Dlouhý vlas (10–15 cm), jemná na dotek, čistá i po stříhu. Může být místy mírně znečištěná senem nebo trávou, ale po vyprání bude krásně bílá a bez nečistot. Po vyčesání kartáči nebo po mykání na česačce je připravena na předení nebo plstění, případně na barvení. V minulosti se předla i nevypraná. Pro nás je důležité umět rozpoznat nejkvalitnější část vlny. Ze stříženého rouna to bývá hřbetní část. Vyplatí se tuto část po stříhu hned oddělit a uložit zvlášť.

VLNA 2. STUPNĚ KVALITY

Vlastnosti:

Kratší vlas, středně jemná na dotek, ostřejší a trochu štípací (občas jsou v ní i hrubá vlákna, šedivá nebo černá).

Mívá větší podíl různých drobných travin, sena, může být znečištěna výkaly. Po vyprání nebývá čistě bílá. Stále je však žádoucí ji vyčesat na kartáčích nebo na česačce. Vzniklý česanec můžeme použít na hrubší plstění například vložky do bot, boty apod. Výborná je také jako výplň matrací, polštářků, hraček.

Chceme-li ji přesto sepříst, jistě můžeme. Příze bude ostřejší, vhodná např. na háčkové botky, tašky... Sepředeme-li silnější, a třeba i hodně nestejnou přízi, můžeme ji použít na tkaní koberce apod. Ze stříženého rouna to může být z boků, ale i z celé ovce.

VLNA 3. STUPNĚ KVALITY

Vlastnosti:

Bývá to ta část z ovečky, která je kolem nohou a zadku. Vlna je krátká, hodně znečištěná a plná trávy, sena = „zakrmená.“

Z jedné ovečky nebývá této vlny mnoho. Takovou vlnu jsem jen namočila a nechala si z ní hnojivo na zahrádku, zbytek mokré a neprané jsem použila při stavbě zahradního jezírka pod folii. Můžeme ji také vyprat, usušit a vyplnit s ní například pelíšek pro kočky, psa apod. V nejkrajnějším případě odevzdat Zemi a zakopat, časem se rozloží. V kompostu nedělá úplně dobrou službu, rozklad trvá několik let.

Na samotné praní budeme potřebovat vědro na namočení vlny, nejméně tři velké škopky nebo vaničky na praní a přísun vlažné vody. Voda může být odstátá, nejlépe dešťová, sluníčkem ohřátá. Nemáme-li čistou dešťovou, vezmeme jakoukoli, a pokud je příliš tvrdá, můžeme ji změkčit přidáním **malého** množství sody. Velký kus plátna – staré cíchy, prostěradla nebo velkého ubrusu na sušení vyprané vlny. Na tento den si také „objednáme“ slunečné teplé počasí, bude nám velkým pomocníkem.

PRANÍ VLNY

Připravíme si vědro (15 l) na namočení vlny. Namocení přes noc někdy postačí, pokud je vlna v dobrém stavu. Jinak můžeme nechat i několik dní. Vlnu v množství asi do půl vědra zalijeme vlažnou vodou, nejlépe čistou dešťovou, ne zelenou.

Pokud máme zahrádku, můžeme tuto první lázeň použít jako výborné hnojivo na záhony, nejlépe na rajčata, okurky...aj. (Hnojivo je třeba naředit 1:1) Stará zkušenost praví, že nejlepším rozpouštědlem na špínu je moč. Dobré je nechat vlnu namočenou den, noc, den, noc a občas počurat. Tento starobylý recept se velmi osvědčil.

V den praní začneme tak, že slijeme vzácné hnojivo do konví a do vědra s vlnou přidáme čistou vlažnou vodu.

Vlna **nesmí zažít tepelný šok**, proto po celou dobu praní se snažíme pracovat s vodou vlažnou a **teplotu neměnit**.

Poté si vezmeme pouze hrst vlny a budeme ji proplachovat v čisté vodě, rukama rozčechrávat pod vodou. Pohyb, který ruce dělají, je jako bychom chtěli vlnu rozebrat na nejmenší kousky, na samotná vlákna. Tím se krásně vyplaví nečistoty. Mačkáme pouze lehce, když ji chceme vyždímat a přendat do další lázně.

Praktické je mít několik velkých škopků a vlnu předávat z jedné lázně do druhé, vždy do čisté. Výborným pomocníkem jsou drobné dětské ruce, děti z této práce mají velkou radost, pokud je teplý a slunečný den, je příjemné být mokrá a vesele si poskočit.

Když je vlna promáchaná podle potřeby nejméně tak pětkrát i více podle zašpinění, můžeme ji rozprostřít na plátno na zahradě na trávu a slunce. Pokud to nelze, pak je dobré ji vyždímat ve ždímačce.

Po ždímání bude vlna téměř suchá a krásně načechraná.

Na dosušení v případě špatného počasí poslouží skládací sušák na prádlo. Pokud nám smysl pro čistotu nedá a budeme chtít použít nějaký prací prostředek, tak jen velmi opatrně a málo. Prostředek na praní vlny přidáme do vody před posledním mácháním a jen v případě velmi velkého znečištění. Opatrně proto, abychom úplně neodstranili lanolin, který má velký význam pro její voděodolnou schopnost. Ovčí vlna bez lanolinu se stane suchou a téměř mrtvou.

*Zajímavé a velmi šetrné je použít rostlinný saponát z mydlice lékařské (*Saponaria officinalis*).*

Tato krásná plevelnatá rostlina obsahuje poměrně velké množství saponinu. Dříve než byla rozvinuta výroba mýdla, používala se na mytí a praní. Nejčastěji se vezme kořen, který se nadrobno pokrájí a nechá se krátce (10–30 min) louhovat v horké vodě. Pro ochranu rostliny můžeme vzít celou rostlinu a kořen ponechat v zemi, i tehdy ji pokrájíme nadrobno a zalijeme horkou vodou. Necháme opět ustát a potom metličkou nebo zvonem na čištění odpadu protřepeme. Po chvíli vznikne bohatá pěna, přírodní saponát. Vodu i s pěnou slijeme přes síto do druhé lázně, v poslední pak vymácháme.

Mydlice lékařská
Saponaria officinalis L.

Tento jemný rostlinný prací prostředek je výborný právě na živočišná vlákna, pro vlnu tedy ideální. Po skončení praní můžeme všechnu vodu bez obav rozlít do záhonů. Mydlici najdeme často kolem řek, kolem silnic, je to velmi vitální rostlina, kterou poznáme spolehlivě v době květu, kvete v červenci až srpnu.

Konec jara a celé léto je ideální na praní vlny, s vodou je nám dobře a vlna venku dobře prosychá. Tento aspekt je jedním z mnoha dalších, které bychom mohli při naší práci postřehnout.

Mydlici spolehlivě poznáme podle květů

Každá činnost s vlnou má své správné období a my tak můžeme prožít sami sebe v koloběhu ročních dob a spolupracovat s počasím, zahradou a zvířaty. Když můžeme propojit práci na zahradě s rukama v hlině s praním vlny, ruce si při praní nejen vyčistíme, ale i ošetříme lanolinem, který je obsažen ve vlně. Při takto šetrném praní si její vlna částečně ponechává i nadále. Předení a tkaní si můžeme nechat na dlouhé zimní večery, jako tomu bylo dříve.

ČESÁNÍ VLNY

Po usušení můžeme vlnu rozčesat, tzv. mykat. Nejdříve k tomu potřebujeme pouze své ruce, které mechanicky vlákna opět rozvolní a rozčechrají jako při praní a zbaví je případných zacuchaných zbytků. Poté můžeme použít dva ruční kartáče na mykání, nebo česačku, která je ale dražší.

Při práci s kartáči nebo s česačkou tomu říkáme „mykání“ a je to rozvolňování vlny až na jednotlivé vlákno za pomoci ostrých hrotů. Vlákna se přitom napřímí, urovňají do podélného směru a ukládají stejnoměrně vedle sebe ve formě pavučinky. Připravíme si tak vlnu na plstění nebo i předení. Je to poslední fáze přípravy, při které se také uvolňují případné nečistoty a části krátkých vláken.

Připravená vlákna můžeme nejlépe vyčesat na bubnové česačce. Vlnu vkládáme v menších pramenech pod malé kolečko, otáčením klikou posunujeme dovnitř a opakovaným pročesáním tak zajistíme srovnání vláken pro další práci. Při snímání z česačky vlnu nestříháme, pouze podebereme, tahem vlákna rozdělíme a otáčením kola na druhou stranu opatrně sejmem. K vyčištění česačky nám pomůže malý kartáč.

Rozčechrávání vlny rukama, i samotné mykání má v sobě velký prostor pro spolupráci, pro společnou práci na dobré věci. Rádi se jí účastní děti, nebo děda s babičkou, i sousedé při povídací návštěvě nebo kdokoli, kdo má o vlnu zájem a má chuť zažít takové pracovní společenství.

Dříve v minulosti se takto ženy scházely při každoročním draní perí, v současnosti jsme rádi, když se alespoň občas potkáme.

VÍME,

- že *mykat* ve staročestíně znamenalo obecně „rychle se pohybovat, škubat“? Je příbuzné například s dnešními českými slovy *zamykat* či *odemykat*, *výmkyk*, *smyk*, *vymykat se*.
- že *vlna přímo z oveček*, jen lehce vypraná a s obsahem lanolinu pomáhá tišit bolest a může se přiložit jako obklad na bolavá záda, na ledviny a všude tam, kde potřebujeme místočko prohřát?
- že z vlny se vyrábějí *plenkové kalhotky pro miminka*, které hřejí a pomáhají udržet citlivou oblast v teple a v suchu, bez igelitu?
- že z ovčí vlny si můžeme vyrobit vlastní *přikrývku*? Stačí ušít povlak, velkou kapsu, dovnitř vypranou a vyčesanou (mykanou) vlnu rozprostřít a na několika místech ručně prošíť. Ideální dětem do postýlky, nebo jako podložka do postele ve studené chalupě...

Vlna a kontakt s ní hřeje a uvolňuje. Při rozčechrávání nemůžeme udělat chybu, nemusíme nic moc hlídat a máme úplně uvolněnou mysl pro nové myšlenky. Sejde-li se více žen, nastává přirozené propojení, bezpečné a hřejivé prostředí...

BARVENÍ VLNY

BARVENÍ VLNY ROSTLINNÝMI BARVAMI

Pokusím se krátce přiblížit alchymii barvení ovčí vlny rostlinnými barvami. Je to nádherný a nekonečný proces, kterým stále procházíme a pravděpodobně nikdy nedojdeme na konec, kdy by se dalo povědět: „Tak to je a víc už není.“ Samotná práce s vlnou je bez konce a stále nás vede cestou objevování a překvapení.

*Důležitý aspekt, který musíme vzít v úvahu hned na začátku je původ vlákna, které se chystáme barvit. Musíme rozlišovat **vlákno rostlinné** nebo **živočišné**. Ovčí vlnu nebo bavlnu. Vlněný svetr nebo bavlněné tričko. Hedvábí je také živočišného původu. Jsou to dvě různé říše a každá na barevný pigment reaguje jinak. Obě se mohou barvit zároveň, ale výsledek bude jiný. My budeme pracovat s živočišným vláknem – ovčí vlnou. Použijeme rouno, ostříhané, vyprané. Živočišná vlákna reagují dobře s kyselými lázněmi, ale jsou citlivá na zásadité. Rostlinná to mají obráceně.*

Podíváme se na nejjednodušší pravidla barvení.

K zařízení naší barvicí kuchyně budeme potřebovat:

- Nejméně dva hrnce, buď smaltované, nebo nerez. Nádoby z jiných materiálů (železo, měď, zinek, hliník...) by mohly mít vliv na výslednou barvu.
- Vědra (15 l) na namočení rostlin a přelévání barev.
- Velké dřevěné vařečky na míchání
- Odměrky 0,5–2 litry
- Můžeme použít papírky na měření pH vody
- Váhu
- Gumové rukavice
- Jemný hustý cedník a plátno na filtrování barvy
- Plátno na sušení vlny
- Kamna na vaření

MOŘENÍ VLNY PŘED BARVENÍM

Jen velmi málo rostlin obarví živočišná vlákna tak důkladně, že vlna získá trvalou barvu, která zůstane i po praní. Proto se musí vlna před barvením připravit. Tento proces se nazývá moření. Výjimkou jsou rostliny, které obsahují třísloviny (taniny), ty umožní, že vlna rostlinné barvivo přijme i bez pomoci jiných látek (kůra olše, duběnky, dubová kůra, ořechové slupky...). Je nutné experimentovat.

Na moření se nejčastěji používá:

Kamenec (síran hlinitodraselný) známý již z nejstarších pramenů o barvení.

Je k dostání ve formě jemných krystalů.

Vinný kámen (hydrogenvinan draselný, tartar). Vinný kámen se usazuje při výrobě vína z hroznů na stěnách sudů a při moření spolu s kamencem projasňuje barvu.

Soda (hydrogen uhličitán sodný) na úpravu pH – zásaditá lázeň

Ocet na úpravu pH – kyselá lázeň, projasňuje

Rebarbora – vývar z řapíků i listů rebarbory – zásaditá lázeň

Všechna výše uvedená mořidla jsou netoxická a pro základní práci dostatečná.

Jako další mořidla se používají také:

Modrá skalice (síran měďnatý) – **toxický**

- moření na různé odstíny zelené, barvy projasňuje.

Zelená skalice (síran železnatý) – **toxický**

- barvy ztmavuje, používá se na domoření již obarvených materiálů. Je vhodnější na moření rostlinných materiálů (bavlna, len...)

Není vhodný na vlnu.

Dvojjchroman draselný – **toxický** – silné oxidační činidlo, barvy projasňuje, používá se s kyselinou mravenčí.

Chlorid cínatý – **toxický** – používá se málokdy, je velmi drahý.

Kdybychom se rozhodli pro použití toxických mořidel, je tu návod, jak postupovat při jejich neutralizaci. V našem případě při barvení vlny by se jednalo pravděpodobně pouze o síran měďnatý – modrou skalici.

Neutralizace toxického mořidla

Mořící a barvicí lázeň s modrou skalicí je třeba po použití hodně naředit velkým množstvím vody. To by mohlo stačit, ale ještě lepší je nechat síran srazit.

Do lázně v tom případě opatrně přidáme kuchyňskou sodu, stačí velmi málo.

Tekutina se tím zakalí a po určité době (1 den) se usadí sražený síran ve formě jemného kalu na dně. Tekutinu vylejeme, kal na dně odfiltrujeme, přelijeme do plastické láhve a odevzdáme ve sběrně chemických odpadů.

Stejně nakládáme i se síranem železitým a chloridem cínatým. Praktické je, když máme pro tento účel připravený 20% roztok sody. V 1 litru vody rozpustíme 200 g sody, naplníme do láhve, kterou dobře označíme.

Mořící lázeň

Můžeme vycházet z teorie, že současná tendence je šetrnost a ohleduplnost k životnímu prostředí a k sobě a spokojíme se s minimem prostředků. K moření použijeme pouze kamenec, případně s vinným kamenem, síran měďnatý (modrá skalice) pro získání jasnější zelené, nebo odvar z listů a řapíků rebarbory. A zvolíme jako barvířskou rostlinu takovou, o které víme, že vlna její barvu dobře přijímá. A když časem vybledne, je to vlastně krása také, změna a proces proměny. Vše odchází, vrací se zpět. Tato cesta není cestou stálobarevných dokonalých odstínů, budeme zažívat dobrodružství a překvapení.

MOŘENÍ KAMENCEM

Důležitý je správný poměr vody, vlny a mořidla. Vody může být i více, ale mořidla raději ne. Vlna si všechno mořidlo vezme. Dostatek vody je důležitý, aby vlna nebyla příliš stísněná a mořidlo se dostalo všude.

100 g vlny, 4 l vody, 15 g kamence
(15 % kamence v poměru k množství vlny)

500 g vlny, 15 l vody, 75 g kamence

1000 g vlny, 25 l vody, 150 g kamence

Budeme-li mít možnost přidat ke kamenci i vinný kámen, tak počítejme $\frac{1}{4}$ z množství kamence.

Zvolené množství vody v neutrální nádobě (smalt nebo nerez) ohřejeme na mírnou teplotu, mořidlo (kamenec + vinný kámen) předem rozpustíme v teplé vodě a přidáme do lázně. Dobře promícháme a poté vložíme namočenou, vypranou surovou vlnu.

Vlna nesmí být mastná, ale dobře vypraná. Lázeň pomalu zahříváme až k bodu varu. Občas lehce přehrneme, **nemícháme**, aby vlna mohla rovnoměrně přijmout mořidlo.

Vaříme mírně půl až hodinu. Poté necháme v lázni vychladnout. Vyjmeme, odstředíme nebo vymačkáme a pokud na ni nespěcháme, můžeme ji v lázni nechat přes noc, poté ještě zabalit do ručníku a takto ji na několik dní uložit do chladna. Tento postup vliv moření zesílí. Mořící lázeň lze použít pouze jednou. Dobré je mít gumové rukavice...

MOŘENÍ MODROU SKALICÍ

Moření vlny probíhá stejným způsobem jako s kamencem, jen množství mořidla a doba vaření je menší, použijeme 4-6 % roztok (rozpustíme 4-6 % modré skalice vzhledem k váze suché vlny v teplé vodě) a na 100 g vlny přidáme 6 lžíc octa. Vložíme dobře vypranou vlnu. Postupně přivedeme k varu a vaříme 15-30 min. Modrou skalici používám hlavně pro podporu výsledné zelené barvy, kterou můžeme získat i ze žlutého základu.

Důležité: síran měďnatý je toxický, nesmíme jej zapomenout při likvidaci hodně naředit, nebo postupovat podle návodu na neutralizaci.

MOŘENÍ REBARBOROU

Přibližně půl kg řapíků a listů rebarbory nakrájíme na malé kousky a necháme hodinu vařit v 5l vody. Poté rozvařenou reveň scedíme a roztok přefiltrujeme přes plátýnko. Vzniklý roztok poslouží jako mořidlo pro zásaditou lázeň. Do vychladlého roztoku vložíme 100 g namočené vlny, nechme přijít pozvolna k varu a vaříme ještě 30–40 minut. Po vychladnutí vlnu vyjme a usušíme.

Vlna namořená rebarborou získá světlehnědou barvu. Přidáme-li do lázně malinko sody, změní se barva na světle růžovou. Vlna v rebarboře mořená je alkalická svým prostředím a podpoří barvení do fialova, růžova především z různých plodů – **bezinky, borůvky, ostružiny**... Také **lbišek syrský** (k dostání v čajovnách) dává v kombinaci s takto připravenou vlnou růžovou barvu.

Při moření i barvení je důležité pH lázně, které značně ovlivňuje výslednou barvu. Oranžové odstíny podpoříme přidáním citronové šťávy, nebo octa – kyselé prostředí. Naopak vínové, růžové fialové můžeme docílit přidáním prací sody, nastrouhané křídly – zásadité prostředí.

Rebarboru do kuchyně sklízím v době před sv. Jánem, po něm by se již neměla konzumovat, ale je to období, kdy ještě krásně obzrání. Moření vlny si tedy nechávám na tuto „druhou sklizeň“, po sv. Jáně.

ROSTLINY VHODNÉ NA BARVENÍ

Jsou základem naší práce. Spolu s nimi se vnoříme do přebohatého světa **květů, listů, plodů, kůry, lišejníků**. Záleží teď už jen na nás, kam až se odvážíme jít v našem experimentování.

Můžeme barvit z čerstvě nasbíraných bylin, nebo si je sušit do zásoby a sbírat je v pravý čas, ten je vždy trochu jindy.

Zajímavé je barvení kůrou z ovocných stromů, keřů, lišejníků. Krásný nenadálý objev vznikl, když jsem měla v kyblíku nedosypanou **štěpku** z různých větviček a zapršelo. Po dvou dnech se uvolnilo překrásné barvivo a nový odstín byl na světě...

Na začátku mého objevování jsem namáčela a vařila i jen **nastříhanou trávu** se šťavnatými listy pampelišek, kopřivou, jetelem... vše spolu. Vznikla krásná jemná zelená.

A před nedávnem spadaly **jehnědy břízy** do okapu a déšť je spláchl do sudu s dešťovkou. Přehodila jsem je do kyblíku, nechala do druhého dne vymáčet, povařila a ejhle, nový odstín je tu.

Kromě barviva jsou jehnědy plné životní síly, tinktura z jehnědů břízy podporuje činnost jater, ledvin, střevního traktu, posiluje detoxikační procesy v těle.

K barvení rostlinami se většinou dostáváme v období, kdy dozrávají byliny a sluneční paprsky nás vytahují ven, je teplo a příhodný čas i na praní vlny. Vše jde spolu hezky dohromady. Vlnu vypereme, obarvíme... Vodu použijeme na zalití záhonů.

Cílený sběr bylin nás tak vrací k rozmanitosti ročních období a jejich kráse. Spojujeme se s obnovujícím procesem jara, protože tok mízy a pochody, které jej ovládají, se na síle barvy výrazně podílí. V létě se nám až tají dech nad tou veškerou krásou květů. Podzim přináší zrání a vadnutí, v zimě můžeme jen tušit, co se pod zemí chystá a s jarem vítáme první odvážné hlavičky... Když míza postoupí výš, nastane čas listů, které by měly být v době sklizeň plně dorostlé a šťavnatě zelené.

To je ta nejsilnější doba sklizně – mezi svatým Jánem a Michaellem. Svátek sv. Jána slavíme na konci června, sv. Michaela na konci září. Pozorováním se naučíme vnímat, kdy je ten nejlepší čas.

Většinu trvalek stříháme těsně před rozkvětem nebo vzápětí po rozkvětu, kdy je barvivo ještě uvnitř. Zlatobýl kanadský, vratič, kručinka barvířská... Při sběru se snažíme zachovat kořen v zemi a rostlinu nevyplenit, mnoho druhů již nenávratně mizí, toto bychom měli mít stále na paměti. Kromě sbíraných bylin jsou tu ještě celoroční stálíce a těmi jsou cibulové **slupky** a **kurkuma**. Obě můžeme používat celoročně a také vzájemně kombinovat. Cibule dá mnoho odstínů *hnědě až do červena*, spolu s kurkumou *krásnou oranžovou*. Kurkuma *jasnou žlutou*.

ZÁKLADNÍ POSTUP PŘI BARVENÍ

Jeden základní postup používáme vždy a pouze zkusíme měnit pH lázně, zbylou lázeň můžeme míchat s dalším zbytkem jiné barvy = nový odstín, nebo znovu vkládáme vlnu = dokud barví, získáváme světlejší a světlejší odstíny.

Můžeme také vyzkoušet zjednodušený postup, mořidlo ve stejném poměru jako při moření přidávat rovnou do barvicí lázně. A porovnat rozdíl...

Poměr vlny, rostlin a vody je možné přibližně popsat takto: Váha usušených rostlin by se měla rovnat dvojnásobku váhy suché vlny, váha čerstvých rostlin je čtyřnásobkem. Na 100 g vlny použijeme 4–5l vody. Jakkoli se změní daný poměr, nevdá, jen výsledek bude jiný a jinak zajímavý.

Rostlinný materiál nastříháme nadrobno a přes noc namočíme nejlépe do čisté dešťové vody.

Druhý den celý obsah vaříme nejméně hodinu, **necháme vychladnout** a přecedíme přes jemné síto. Tak získáme barevnou lázeň, do které po vychladnutí vložíme namočenou (většinou namořenou) vlnu a postupně zahříváme až k bodu varu. Vaříme pozvolna půl až jednu hodinu. Opět necháme vlnu v lázni chladnout. Po vyjmutí vlnu vložíme do čisté vody stejné teploty, z jaké jsme ji vyndali a vymácháme zbytek barvy. Jemně vymačkáme a dáme sušit. Vůně bylin při máčení a vaření je něco ojedinělého, co do knížky vložit nelze...

Pozor: Vlna nesmí zažít tepelný šok přechodem ze studené do horké lázně či naopak. Může se vařit, ale postupným zahříváním. Jinak se srazí, zplstnatí. Vždy si musíme zkontrolovat, jakou má teplotu lázeň, kam vlnu vkládáme.

Suchý a tvrdý materiál jako jsou kůra, větve, nebo šišky vypereme, rozkouskujeme a máčíme nejméně 24 hodin. Doba vaření před barvením je pak dvojnásobná (2 hod).